

Konference Soumrak tradiční společnosti. Český venkov a maloměsto na přelomu epoch

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy (FF UK) v Praze v rámci programu Historie v interdisciplinární perspektivě, podprogram Společnost, kultura a komunikace v českých dějinách, uspořádala konferenci u příležitosti 200. výročí úmrtí milčického rychtáře Františka Jana Vaváka. Dvoudenní akci, konanou 2. a 3. června 2016, hostil ve svých prostorách v Clam-Gallasově paláci v Praze na Starém Městě spolupořadatel setkání, Archiv hlavního města Prahy (AHMP). Účastníky uvítali zástupci obou institucí – Marie Šedivá Koldinská z FF UK a Václav Ledvinka z AHMP. Poté se otevřel prostor pro prezentaci prací badatelů převážně z univerzitních pracovišť, a to jak českých a moravských, tak také z Polska a Slovenska. Příspěvky se zabývaly nejen osobností F. J. Vaváka, jeho rodinným původem, obsahem jeho paměti z hlediska hospodářských dějin konce 18. století a jazykovou stránkou této literární pozůstalosti, ale také obecněji fenoménem kronikářství a písmáctví i samotnými tvůrci těchto zápisů.

Úvodní referát Zdeňka Beneše (FF UK), *Písmák jako sociokulturní typ*, analyzoval na příkladu novopackých pamětních zápisů dva typy těchto osobností. Představitelem staršího typu byl venkovský či maloměstský intelektuál (sedlák, řemeslník, kupec), jehož chápání světa vycházelo z osobních zkušeností determinovaných sociálním, náboženským a vzdělanostním prostředím. Později ho vystřídal vzdělanec, jehož náhled na svět vycházel v mnohém ze znalostí nabytých studiem (učitel, lékař aj.). Následující příspěvek Dmitrije Timofejeva (FF UK a Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.), *Sociální původ autorů českých kronikářských záznamů lidové*

provenience v „dlouhém“ 18. století, se zabýval nejen tvůrci zápisů a jejich sociálním původem, ale soustředil se i na příjemce těchto textů. Položil si tedy otázku, komu byly určeny: někdy pouze rodinným příslušníkům, jindy i širšímu čtenářskému okruhu. Pevnou součástí raně novověké venkovské společnosti byli rovněž místní faráři. Osobností faráře, jenž patřila k elitním vrstvám venkovské společnosti, se zabýval Pavel Pumpr (FF Ostravské univerzity / OU) ve své studii *Farář jako člen venkovské elity? K otázce postavení katolického kléru ve venkovské společnosti českých zemí v 17. a 18. století*.

Hospodářskou analýzou Vavákových pamětí se zabývaly příspěvky Tomáše Klíra (FF UK) *„Pastvy a chování dobytka tuto ves šťastnou činí.“ Ekonomicko-antropologická analýza zápisů F. J. Vaváka* a Dany Vodákové (Městské muzeum Čelákovice) *Milčický mikrosvět v Pamětech F. J. Vaváka*, které zasadily konkrétní popisované události do topografických, sociálních a ekonomických souvislostí, a to i širěji z hlediska tradičního evropského rolnictva. Další příspěvky se věnovaly hospodářským aktivitám poddanského obyvatelstva i dopadům daňového systému v 18. a první polovině 19. století na vývoj hospodářství v českých zemích. *Poddanské vinařství na Mělnicku v raném novověku (v 17.–18. století)* charakterizoval Jiří Koumar (Univerzita Jana Evangelisty Purkyně Ústí nad Labem), zatímco Jan Lhoták (FF Západočeské univerzity Plzeň) se zabýval otázkou *Berního zatížení poddanského obyvatelstva v první polovině 19. století*. Ladislav Nekvapil (Východočeské muzeum v Pardubicích) přiblížil otázku námezdní práce v právním systému

českých zemí v příspěvku *Právní postavení městské a venkovské čeledi v 18. a 19. století*. Radek Lipovski (FF OU) sledoval vztah města a venkova na Frýdecko-Místecku na konci 18. století v příspěvku *Vrchnostenský plátenický mandl v Koloredově a zájmy místeckých měšťanů (1766–1850)*. Podobnému tématu – změně hospodářské struktury, kdy z původně rolnické vsi se postupně stane obec s manufakturní výrobou – se věnovali polští kolegové Barbara Grabny (Muzeum „Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie“) a Przemysław Nocuń (tamtéž a Instytut Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie) v příspěvku *Od wsi tradycyjnej do ośrodka produkcyjnego – zmiany w strukturze XVIII-wiecznego osadnictwa na przykładzie wsi Zborowskie na Górnym Śląsku i tamtejszej fabryki fajek glinianych*.

Multidisciplinární zaměření konference obohatilo – obvykle převážně historické – pohledy na písemné prameny také o rozměr jazykovědný, a to v příspěvcích Ondřeje Bláhy (FF Univerzity Palackého v Olomouci / UPOL) *Národní jazyky v české knižní produkci druhé poloviny 18. století*, Karla Komárka (FF UPOL) *Vavákovy paměti jako filologický pramen* a Aleny A. Fidlerové (FF UK) *Jak mluvil (a psal) český venkovan na přelomu 18. a 19. století*. Co četl a psal venkovský člověk, přiblížily i jiné dva referáty, zaměřené opět na Vavákovu dílo. Vavák se velmi zajímal rovněž o dění politické a také projevoval své postoje k obrozeneckým kulturním a jazykově obranným snahám. K prvnímu tématu se vztahoval příspěvek Eduarda Maura (FF UK) *F. J. Vavák a král Bavor*, v němž představil dvě písně dotýkající se francouzsko-bavorské okupace Čech v letech 1741–1743. „Píseň o králi Bavorovi“ měla dokonce za následek zákaz produkce tanečních písní „Káča má šněrovačku s prýmama“, na jejíž melodii se tato agitační píseň údajně zpívala. Druhé téma reflektoval Tomáš Matějec (Katolická teologická fakulta UK) v referátu „*Nám vaše píseň zní*

sladce“ – *Vavákova odpověď na Zpěv k svátku Jana Nejedlého, doktora práv a císař. král. řádného a veřejného profesora literatury české na starožitných vysokých školách pražských*. Tématu národního obrození a interpretaci díla selských písmáků v historickém kontextu se věnoval Tomáš Pánek (PřF OU) v příspěvku *Literární produkce (pozdně) barokního selského lidu jako důkaz jeho kulturní vyspělosti i vlivu na české národní obrození. Reakce české historiografie na přelomu 30. a 40. let 20. století proti sudetoněmeckému přeexponování německých historických vlivů na české obrození*.

Etnologický ústav AV ČR prezentoval na konferenci jediný přednášející, Jiří Woitsch, příspěvkem *Jaroslav Kramářik a etnografický výzkum venkovského zemědělství 18. a 19. století*, souvisejícím s vavákovským tématem zdnalivě jen okrajově. Zaměřil se na výzkumy Jaroslava Kramářika (1923–1974), představitele klasické agrární etnografie, zaměřené na studium historického vývoje a posledních reliktů tradičního zemědělství.

Konference byla nazvána „Soumrak tradiční společnosti“ – tímto slovním spojením jistě nebylo myšleno, že doba, v níž se zrodily jedinečné zápisy Františka Jana Vaváka (a dalších „písmáků“), v níž vznikalo a rozvíjelo se národní obrození, byla „soumrakem“ tradiční společnosti. Tím by spíše mohlo být až naše současné zapominání na historické události a osobnosti, které českou společnost – a to i tu dnešní – formovaly a díky kterým máme z čeho čerpat poznání o dobách minulých. Konference po této stránce naplnila cíle, které si při jejím koncipování autoři předsevzali – v záplavě velkých výročí a velkých osobností nezapomenout na děje a osobnosti takzvaných „malých dějin“. Referáty zde ve stručnosti představené a také další na konferenci přednesené příspěvky by měly být publikovány v roce 2017 v nakladatelství Karolinum.

Kateřina Sedlická (EÚ AV ČR, v. v. i.)